

MAGDA MICIAK
Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy
Rezerwat Archeologiczny Gród Wczesnopiastowski w Gieczu
Studia Lednickie XVI (2017)

Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Gieczu, stan. 10. Wstępne wyniki badań

Abstrakt: Artykuł przedstawia wstępne wyniki badań na odkrytym w 2013 roku cmentarzysku szkieletowym w Gieczu (stan. 10). Podczas trzech sezonów badań wykopaliskowych (2014–2016) na stanowisku odsłonięto i przebadano 55 pochówków, wśród których uwagę zwracają groby o nietypowym ułożeniu, bogatym wyposażeniu czy ze śladami konstrukcji drewnianych. Przy większości pochówków odkryto przedmioty codziennego użytku, ozdoby lub fragmenty monet, które pozwalają na wstępne datowane cmentarzyska na XI–XIII wiek. Stanowisko jest obecnie przedmiotem projektu badawczego realizowanego w Rezerwacie Archeologicznym w Gieczu.

Słowa kluczowe: Giecz, wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe, XI–XIII w.

Abstract: This paper presents the preliminary results of excavations carried out at an inhumation cemetery discovered in 2013 in Giecz (site 10). During three excavation seasons (2014–2016), 55 burials were uncovered and examined, including graves with unusual arrangements, rich grave goods or traces of wooden structures. Most of the burials contained items of everyday use, ornaments or coin fragments, which allow us to date the cemetery tentatively to the eleventh–thirteenth centuries. The site is currently investigated under a research project carried out at the Archaeological Reserve in Giecz.

Keywords: Giecz, early medieval inhumation cemetery, eleventh–thirteenth centuries

Uwagi wstępne

Stanowisko 10 w Gieczu wchodzi w skład wczesnośredniowiecznego zespołu osadniczego skoncentrowanego wokół grodu założonego na półwyspie nieistniejącego już dziś jeziora, w środkowym biegu rzeki Moskawy, w ziemi gnieźnieńskiej. Prace

archeologiczne prowadzone tu w ramach tzw. badań milenijnych (1949–1966) pod kierunkiem Bogdana Kostrzewskiego oraz badania podejmowane przez pracowników Rezerwatu Archeologicznego w Gieczu (oddział Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy) od 1993 roku wskazują na to, że we wczesnym średniowieczu tereny te były zamieszkane już od 2. połowy VIII wieku. Dowodem wczesnego uformowania się wspólnoty terytorialnej jest powstanie tu w latach 60. IX wieku gródka przedpaństwowego, który pełnił funkcję naczelnego ośrodka władzy, będąc zarazem swoistym symbolem tożsamości dla lokalnych społeczności. W latach 20. X w. gród został rozbudowany do rozmiarów dwuczłonowej warowni i włączony w sieć grodów centralnych nowo powstającego państwa pierwszych Piastów, stając się jednym z ważniejszych jego ośrodków [KRYSZTOFIAK 2009].

Giecki zespół osadniczy tworzy kilka stanowisk archeologicznych: grodzisko wczesnośredniowieczne (stan. 1), most/grobla (stan. 2) łącząca gród z osadą założoną po przeciwległej stronie jeziora z kamiennym kościołem Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja (stan. 3), cmentarzysko i miejsce o przypuszczalnie kultowym charakterze (stan. 4) oraz osady znane z badań powierzchniowych (stan. 5 i stan. 10). W obrębie zespołu do tej pory rozpoznane zostały trzy nekropole wczesnośredniowieczne: groby odkryte przy reliktach kościoła grodowego św. Jana Chrzciciela w Gieczu (stan. 1), rozległe cmentarzysko zlokalizowane u podnóża grodu (stan. 4) oraz cmentarzysko wewnątrz i w pobliżu kościoła Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja w Gieczu (stan. 3) [INDYCKA 2000; 2005]. Prezentowane cmentarzysko (stan. 10) jest już więc czwartym stanowiskiem o charakterze funeralnym powiązanim z Gieczem.

Poniższy artykuł przedstawia wstępne wyniki badań tego nowo odkrytego cmentarzyska i skupia się na zasygnalizowaniu problemów badawczych, które pojawiły się po trzech pierwszych sezonach wykopaliskowych, bardziej niż na opracowaniu materiału archeologicznego, na które jest jeszcze za wcześnie.

Historia badań

Stanowisko 10 w Gieczu zostało odkryte przez profesora Józefa Kostrzewskiego podczas prac powierzchniowych w 1928 roku i zinterpretowane jako osada wczesnośredniowieczna. Taką funkcję i chronologię utrwaliły badania AZP przeprowadzone w 1985 roku, które ponadto określiły zasięg stanowiska na ok. 1 ha. Okazjonalne prospekcje terenowe przeprowadzane przez pracowników Rezerwatu Archeologicznego w Gieczu na polach wokół grodziska oraz badania powierzchniowe¹ przeprowadzone na stanowisku w latach 2012–2014 wskazywały na to, że w pobliżu osady może znajdować się cmentarzysko, w dodatku coraz bardziej niszczone na skutek postępującej erozji gleby oraz prac agrotechnicznych. W celu

¹ Badania powierzchniowe prowadzone były z wykorzystaniem wykrywacza metali. Oprócz pracowników Rezerwatu Archeologicznego w Gieczu udział w nich wzięli również państwo Maria i Krzysztof Piaseccy, którym w tym miejscu serdecznie dziękujemy.

sprawdzenia tego przypuszczenia jesienią 2014 roku, w miejscu nagromadzenia znajdujących na powierzchni pola fragmentów kości ludzkich, zrealizowano niewielki wykop sondażowy, który potwierdził istnienie w tym miejscu cmentarzyska. W następnym sezonie wykonano cztery kolejne wykopy sondażowe, poprowadzone w czterech kierunkach (północnym, południowym, wschodnim i zachodnim) od wykopu 1 z 2014 roku. Efekt tych badań to wskazanie obszaru stanowiska najbardziej narażonego na zniszczenie, a także próba wykreślenia zachodniej i północnej granicy występowania pochówków. W roku 2016 Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy we współpracy z Fundacją Slavia rozpoczęło przygotowany na pięć lat program badawczy, którego celem jest rozpoznanie części stanowiska najbardziej narażonej na zniszczenie, zweryfikowanie jego zasięgu i określenie chronologii, zabezpieczenie szczątków ludzkich, a także odkrycie powiązań pomiędzy cmentarzyskiem a osadą wczesnośredniowieczną odkrytą przez prof. Józefa Kostrzewskiego. Realizacja tego projektu pozwoli także na rozpoznanie cech charakterystycznych zamieszkującej ten teren populacji oraz niewątpliwie przyczyni się do bliższego poznania zwyczajów funeralnych mieszkańców wczesnośredniowiecznej Wielkopolski.

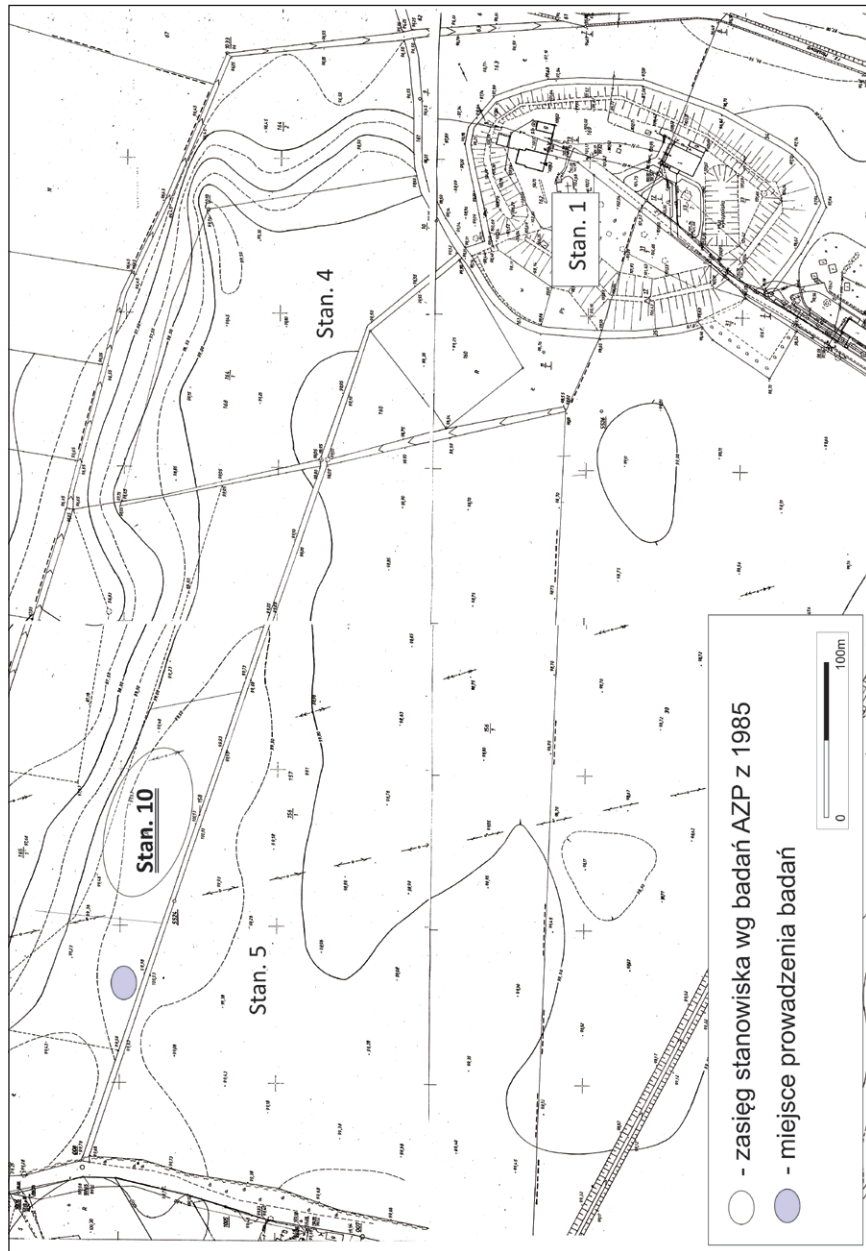
Usytuowanie, zasięg i rozplanowanie cmentarzyska

Cmentarzysko usytuowane jest na niewielkim wzniesieniu opadającym w kierunku północno-wschodnim, w stronę doliny Zagajskiego Potoku, będącego dopływem rzeki Moskawy, i znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie bliżej jeszcze nierozpoznanych osad wczesnośredniowiecznych² (stan. 5 i stan. 10; ryc. 1). Od grodziska w Gieczu oddalone jest ok. 500 m w kierunku północno-zachodnim; nieco mniejszy dystans dzieli je od znajdującego się pod grodem cmentarzyska na stan. 4.

Zakres prac wykopaliskowych i wyniki badań

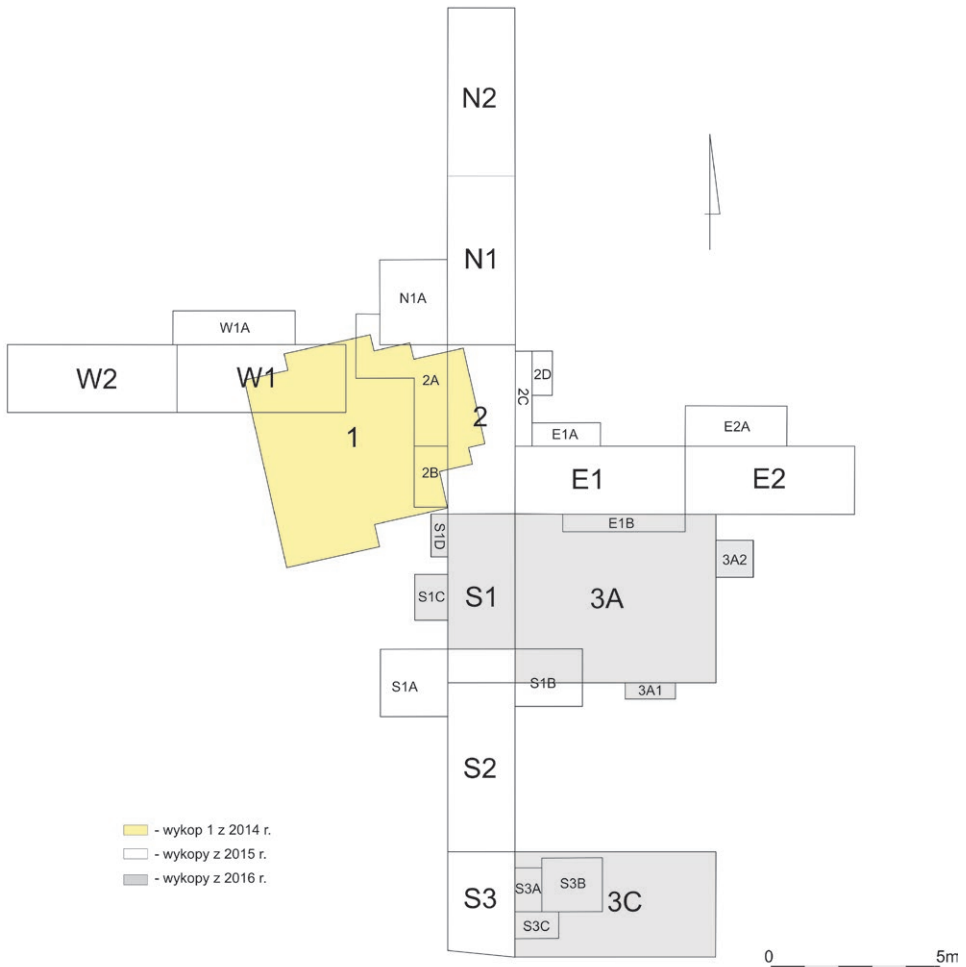
Podczas trzech sezonów badawczych przebadano obszar ok. 170 m², na którym odsłonięto i zadokumentowano łącznie 55 pochówków (ryc. 2 i 3). Ponadto w kilku miejscach przy krawędziach wykopów natrafiono na fragmenty obiektów, które prawdopodobnie są skrajami wkopów grobowych. Poza pochówkami na stanowisku zarejestrowano także obiekty kultury łużyckiej, obiekty osadnicze z okresu wczesnego średniowiecza oraz kilka obiektów nowożytnych. Wśród obiektów wczesnośredniowiecznych było kilkadziesiąt palenisk i różnych rozmiarów jam, często wypełnionych spalenizną i popiołem, zawierających materiał ceramiczny z IX i X wieku. Cmentarz stanowił więc ostatni etap użytkowania tego terenu we wczesnym średniowieczu.

² Bliższe relacje pomiędzy cmentarzyskiem a osadą nie zostały jeszcze rozpoznane i opierają się jedynie na analizie map stanowisk archeologicznych AZP, aktualizowanych na podstawie na bieżąco prowadzonych badań powierzchniowych.

Ryc. 1. Giecz, stan. 10, woj. wielkopolskie. Usytuowanie stanowiska; oprac. Magda Miciak

Fig. 1. Giecz, site 10, Wielkopolska Province. Site location; elaborated by Magda Miciak

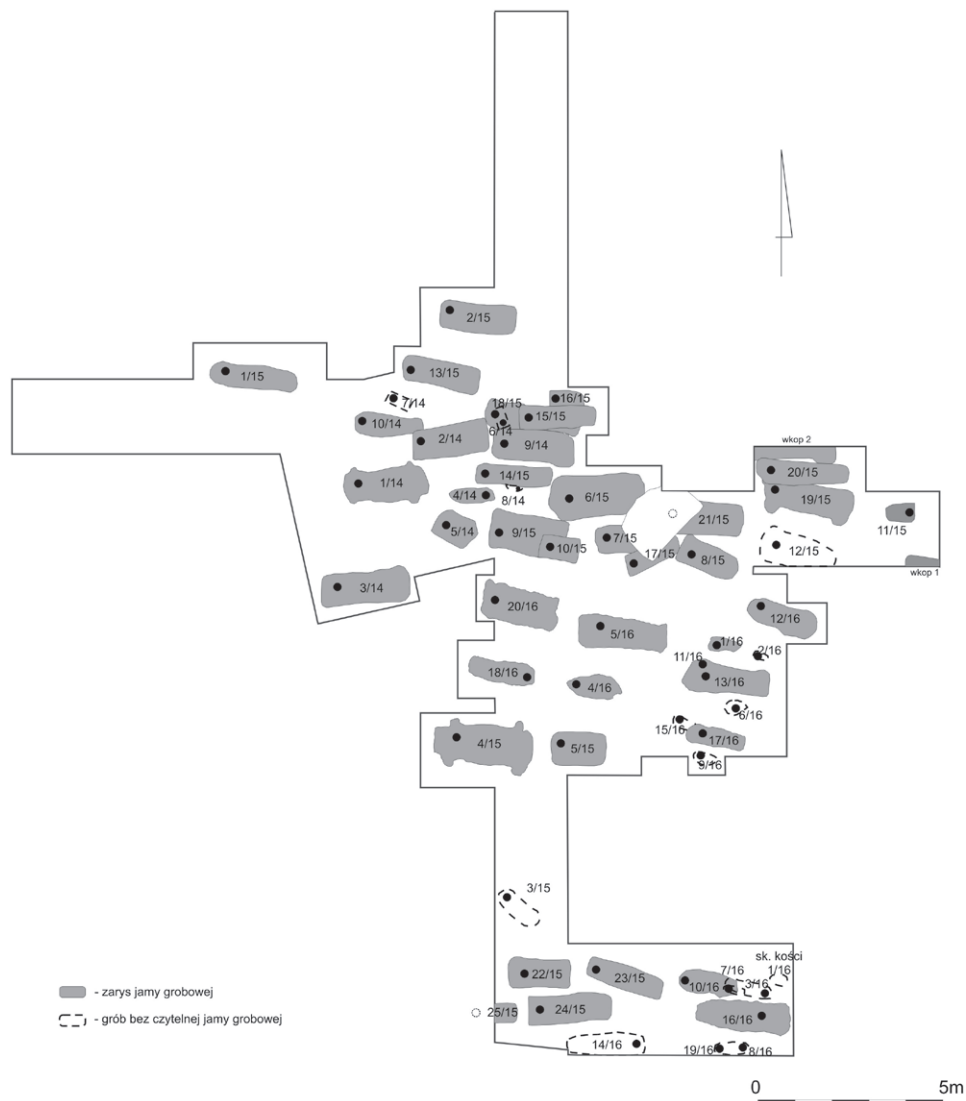
Ryc. 2. Giecz, stan. 10, woj. wielkopolskie. Rozplanowanie wykopów badanych w latach 2014–2016; oprac. Teresa Krysztofiak, Magda Miciak

Fig. 2. Giecz, site 10, Wielkopolska Province. Trenches excavated between 2014 and 2016; elaborated by Teresa Krysztofiak and Magda Miciak

Choć do tej pory stanowisko zostało przebadane w niewielkim zakresie, już na tym etapie można dostrzec pewne regularności świadczące o jego rozplanowaniu (ryc. 3). Odkryte do tej pory groby zorientowane były wzdłuż osi wschód–zachód, z niewielkimi odchyleniami w kierunku północno- lub południowo-wschodnim i układały się w rzędy biegnące wzdłuż osi północ–południe. Układ taki jest charakterystyczny dla cmentarzysk wczesnośredniowiecznych, szczególnie tych zlokalizowanych w pewnej odległości od kościoła [ZOLL-ADAMIKOWA 1995].

Jamy grobowe

Groby na prezentowanym cmentarzysku wkopane były bezpośrednio w piaszczysty całec albo przecinały starsze obiekty wczesnośredniowieczne, związane prawdopodobnie z osadą poprzedzającą założenie w tym miejscu cmentarza. W większości przypadków jamy grobowe rysowały się dosyć wyraźnie już na poziomie stropów.

Ryc. 3. Giecz, stan. 10. Rozplanowanie grobów przebadanych w latach 2014 i 2015 oraz obszar badany w 2016 roku; oprac. Teresa Krysztofiak i Magda Miciak

Fig. 3. Giecz, site 10. Graves excavated in 2014 and 2015 and the area examined in 2016; elaborated by Teresa Krysztofiak and Magda Miciak

Ryc. 4. Giecz, stan. 10. Groby 6/15, 7/15 i 15/15. Od strony wschodniej widoczny obiekt nowożytny 34/15, który przeciął grób 7/15; fot. Magda Miciak
 Fig. 4. Giecz, site 10. Graves 6/15, 7/15 and 15/15. Modern feature 34/15 cutting through grave 7/15 is visible from the east; photo by Magda Miciak

Wyjątek stanowiły jedynie groby wkopane w obiekty wypełnione spalenizną i przez to słabo czytelne. Uogólniając, kształty jam grobowych zbliżone były do prostokąta lub wydłużonego trapezu (z szerszą częścią wschodnią) o zaokrąglonych narożnikach. Rozmiarowo były dosyć zróżnicowane — od krótkich i wąskich wkopów ściśle dopasowanych rozmiarem do złożonego w nich pochówku (np. groby 14/15 czy 20/15) do rozległych jam o długości 200–250 cm i szerokości 70–115 cm (np. groby 1/14, 2/14, 3/14 czy 6/15). Podobnie było z głębokością, na jakiej chowano zmarłych — w wypadku niektórych grobów było to tuż pod humusem (a nierzadko nawet w warstwie ornej), czyli ok. 15–25 cm poniżej obecnego poziomu gruntu, część z grobów zalegała głębiej, ok. 30–50 cm poniżej gruntu, a w jednym przypadku (grób 18/15) zachowana głębokość wynosiła nawet 90 do 100 cm.

Sytuacja wyglądała nieco inaczej w przypadku grobów małych dzieci, które chowane były w stosunkowo płytkich jamach, przez co znaczna część wkopów uległa zniszczeniu na skutek współczesnych zabiegów agrotechnicznych, a zarysy jam grobowych były praktycznie nieczytelne. Część grobów małych dzieci, szczególnie tych odkrytych w sezonie 2016, została zniszczona jeszcze w trakcie użytkowania cmentarza. Sugeruje to, że pochówki te nie były w żaden sposób oznakowane na powierzchni.

W kilku grobach zaobserwowano podłużne równoległe względem szkieletu ślady drewna (groby nr 9/14, 9/15, 15/15, 22/15 i 24/15). W żadnym nie zarejestrowano śladów drewna nad ani pod szkieletem, trudno więc z całą pewnością stwierdzić,

Ryc. 5. Giecz, stan. 10. Grób 19/15 jako przykład jamy grobowej z przypuszczalną konstrukcją mur; fot. Magda Miciak

Fig. 5. Giecz, site 10. Grave 19/15 as an example of a grave pit with a presumed bier frame; photo by Magda Miciak

czy były to pozostałości trumien, czy jedynie ślady szalunku bądź drewnianej obstawy. Można jedynie przypuszczać, że tego typu konstrukcje były konieczne ze względów praktycznych i tworzyły zabezpieczenia przed osypywaniem się piasku ze ścianek wkopu grobowego. Na podobne ślady drewnianych obstaw natrafiono także na kilku innych cmentarzyskach wczesnośredniowiecznych, np. w Sowinkach czy Bilczewie [KRZYSZOWSKI 1992; GORCZYCA, SCHELLNER 2012].

Podczas badań natrafiono także na trzy groby (nr 1/14, 4/15 i 19/15), których kształt sugeruje inny rodzaj konstrukcji grobowej stosowanej na cmentarzysku. Wymienione groby charakteryzowały się obecnością niewielkich, półokrągłych poszerzeń jamy, rozmieszczonych symetrycznie w czterech narożnikach wkopu grobowego (ryc. 5). Kształt i rozmiar, a w pewnym sensie także usytuowanie tych poszerzeń, wskazywały na to, że mogły to być cztery słupy. Analiza rzutów poziomych, a także poprzeczne przekroje wykonane w spągowych partiach omawianych jam grobowych nie wykazują jednak wyraźnych zmian w wypełniku tych części obiektów. To z kolei sugeruje, że słupy funkcjonować mogły do momentu zasypania grobu, byłyby więc raczej związane z momentem kopania grobu bądź składania do niego ciała zmarłego a nie rodzajem konstrukcji wyróżniającej pochówek na powierzchni. Podobne poszerzenia jam grobowych znaleziono między innymi na cmentarzysku wczesnośredniowiecznym w Ostrowitem, gdzie tłumaczy się je jako pozostałość drewnianych podkładów, na których umieszczono mary ze zmarłym. W odróżnieniu jednak od przypadków zarejestrowanych na stanowisku w Gieczu w miejscach poszerzeń jamom grobowym w Ostrowitem towarzyszyły charakterystyczne rowki [SIKORA, TRZCIŃSKI 2011].

Wypełniska jam grobowych stanowiła głównie brunatna lub brunatno-szara próchnica z domieszką piasku. W grobach zalegających głębiej zawartość próch-

nicy była mniejsza, a wypełnisko bardziej przemieszane i w większym stopniu spiaszczone. W większości wkopów grobowych rejestrowane były fragmenty węgla drzewnych. Niektóre z nich pochodzić mogły ze zniszczonych przez wkopy starszych obiektów wczesnośredniowiecznych, których wypełniska często zawierały spaleniznę, węgle drzewne, a niekiedy także popiół. Jednak w wypadku pochówków wkopanych bezpośrednio w calec jest bardzo prawdopodobne, że mogły one stanowić pozostałość po wczesnośredniowiecznych praktykach pogrzebowych, objawiających się paleniem ognisk podczas procesu puryzacji jamy grobowej, tryzny lub obrzędów odbywających się cyklicznie na cmentarzach [WRZESIŃSKA, WRZESIŃSKI 2002].

Orientacja i układ szkieletów

Zdecydowana większość pochówków, bo aż 41, zorientowana była wzdłuż osi wschód–zachód, z głową skierowaną w kierunku zachodnim, czasami z lekkim odchyleniem w kierunku północno–zachodnim (sześć grobów), ewentualnie południowo–zachodnim (jeden grób). Odstępstwo od tej reguły odnotowano jedynie w kilku przypadkach, w których głowa zmarłego skierowana była na południe (groby nr 6/14 i 6/16) lub na wschód (groby 8/14, 11/15, 3/16, 14/16, 16/16 i 18/16). Wśród tej grupy pochówków były zarówno groby należące do dzieci (dwa groby noworodków, dwa niemowlęce i jeden dziecka w wieku 6–10 lat), jak i do dorosłych (jeden grób kobiety i dwa męskie). Nie zarejestrowano więc, charakterystycznej dla niektórych cmentarzysk wczesnośredniowiecznych, korelacji pomiędzy orientacją czaszki a płcią zmarłego [ZOLL-ADAMIKOWA 1995].

W grobach zmarli najczęściej złożeni byli w pozycji wyprostowanej na plecach, najczęściej z rękoma wzdłuż tułowia, ewentualnie jedną lub dwiema rękoma spoczywającymi na miednicy. Wśród grobów o odmiennym ułożeniu szkieletu był jeden (nr 14/15), w którym prawa dłoń ułożona była na miednicy, a lewa spoczywała na kościach klatki piersiowej. Wystąpił także jeden pochówek dorosłego i cztery pochówki małych dzieci ułożone na boku z lekko lub znacznie podkurzonymi nogami (groby 4/14, 7/14, 8/14, 3/15, 4/16). O ile pochówki dzieci ułożonych na boku zdarzają się na cmentarzyskach wczesnośredniowiecznych dosyć często [WRZESIŃSKA, WRZESIŃSKI 2000], o tyle pochówki dorosłych w pozycji embryonalnej są zjawiskiem rzadziej spotykanym, wpisują się jednak w ogólne zjawisko występowania pojedynczych atypowych pochówków na każdym z cmentarzysk wczesnośredniowiecznych, jak m.in. w Gieczu, stan. 4, Bodzi, Poznaniu-Śródce czy Kałdusie [PAWŁAK 1998; INDYCKA 2005; CHUDZIAK 2010; KARA 2016].

W wypadku ośmiu grobów, ze względu na ich znaczne zniszczenie (przemieszczenie kości jeszcze w trakcie użytkowania cmentarza lub na skutek współczesnej orki) określenie pierwotnego ułożenia szkieletu było zupełnie niemożliwe lub możliwe było jedynie wskazanie orientacji czaszki. Wszystkie te przypadki dotyczyły grobów noworodków lub niemowląt, które pogrzebano dosyć płytko pod powierzchnią, przez co były narażone na zniszczenie jeszcze w trakcie użytkowania cmentarza i kopania nowych grobów.

Zasadniczo na stanowisku nie stwierdzono pochówków warstwowych. Wyjątek stanowiła grupa grobów odkrytych w wykopie 2 z 2015 roku. Najstarszym pochówkiem w tej grupie, a zarazem do tej pory najgłębiej położonym, bo znajdującym się ok. 90–100 cm poniżej współczesnej powierzchni gruntu, był grób 18/15. Od strony południowej sąsiadował z nim grób 9/14, który nieznacznie przeciął skraj wkopu grobowego, natomiast od strony północnej znajdował się grób 15/15, który zachodnią częścią zalegał na grobie 18/15, a złożony w nim szkielet sprawiał wrażenie, jakby się zapadł w kierunku południowo-zachodnim (właśnie w kierunku grobu 18/15). Ponadto odsłonięty w pierwszym sezonie badań pochówek małego dziecka (grób nr 6/14) złożony był na stropie grobu 18/15, w jego zachodniej części.

Wśród większości pozostałych pochówków nie zarejestrowano bezpośrednich relacji stratygraficznych. Jedynie w północnej części cmentarzyska, gdzie groby blisko ze sobą sąsiadowały, odnotowano przypadki przecięcia przez młodszy wkop grobowy skraju wkopu grobowego znajdującego się obok (np. grób nr 20/15 przeciął skraje wkopów grobów nr 19/15 i nr 2/15).

Na cmentarzysku wyraźnie dominowały pochówki pojedyncze. Wyjątek stanowił jeden pochówek podwójny — groby 9/15 i 10/15 odkryte w południowej części wykopu 2. W grobie 9/15 złożona została kobieta w wieku 35–50 lat (*maturus-senilis*). Jej szkielet ułożony był wzdłuż osi W–E, z lekkim odchyleniem w kierunku północno-zachodnim, na plecach, z rękoma blisko wzdłuż tułowia, i złożony w prostokątnym wkopie grobowym. Wzdłuż północnej krawędzi wkopu rejestrowane były fragmenty drewniaków, które sugerują istnienie w tym miejscu jakiejś konstrukcji drewnianej delimitującej pochówek. W południowo-wschodniej części wkopu grobowego odkryto dodatkowy grób (10/15) należący do dziecka w wieku 6–12 miesięcy (*infans I*). Kości prawej nogi dorosłej osoby były połamane i niekompletne, co sugeruje, że grób 9/15 był starszy i w późniejszym czasie został ponownie otwarty w celu złożenia w tym miejscu kolejnego pochówku. Przypadki składania dzieci w grobach dorosłych, w tym także otwierania jednego grobu w celu pochowania w nim zmarłej później osoby, znane są także z innych stanowisk wczesnośredniowiecznych [GARDEŁA, KAJKOWSKI 2014]. W wypadku takiego podwójnego grobu można zaryzykować hipotezę, że zmarłe dziecko umieszczone zostało w grobie zmarłej wcześniej matki, jednak potwierdzenie takiego stwierdzenia byłoby możliwe dopiero po wykonaniu badań DNA.

*Płeć i wiek*³

Szkielety na stanowisku zachowały się w dosyć dobrym stanie i dla zdecydowanej większości możliwe było określenie płci i wieku. Przez trzy sezony badań

³ Analizy płci i wieku wykonane zostały przez dr Amandę Agnew i dr Hedy Justus z Uniwersytetu Stanowego w Ohio, USA, które uczestniczyły w badaniach stanowiska w latach 2015 i 2016.

odkryte zostało 55 grobów, z których 29 należało do osób dorosłych a 26 do dzieci. Wśród tych ostatnich, aż 22 groby były pochówkami dzieci z kategorii *infans I* (tzw. wczesne dzieciństwo, obejmujące wiek od narodzenia do szóstego roku życia) i jedynie cztery groby mieściły dzieci z kategorii *infans II* (tzw. późne dzieciństwo, 7–11 lat). W wieku *juvenis I* (młodzieńczy wczesny, 12–15 lat) nie było żadnego szkieletu. Wśród pochówków dorosłych stwierdzono 14 kobiecych (z czego jeden grób wykazywał cechy zarówno kobiece, jak i męskie, ze wskazaniem na płeć żeńską) i 14 męskich. Jeden pochówek był zniszczony w stopniu uniemożliwiającym określenie płci i dokładnego wieku. Jeżeli chodzi o przedziały wiekowe, to dwa szkielety należały do kategorii *juvenis II* (15–19 lat, przy czym jeden z nich mógł być już nieco starszy), jeden był z kategorii *adultus* (dorosły, 20–35), sześć kolejnych mieściło się w szerszym przedziale wiekowym *adultus-maturus* (dorosły lub dojrzały, 25–50), dziesięć pochówków wykazywało cechy typowe dla osób w wieku *maturus* (dojrzały, 35–50), a osiem osób było powyżej 45 lat, przy czym trzy zaliczone zostały do wieku starczego (*senilis*, powyżej 50 lat)⁴.

Wyposażenie grobowe

Wyposażenie grobowe w liczbie 191 przedmiotów zostało znalezione przy 32 pochówkach⁵. Wśród przedmiotów odkrytych w grobach jako wyposażenie grobowe znalazły się ozdoby, monety oraz przedmioty codziennego użytku.

Ozdoby reprezentowane były przez kabłączki skroniowe, pierścionki metalowe i szklane, czółko z metalowymi okuciami, metalową aplikację (?) oraz dwie kolie składające się z paciorków szklanych i z kamieni półszlachetnych.

Kabłączki skroniowe

Podczas badań w latach 2014–2016 znalezione zostało łącznie siedem kabłączków skroniowych. Trzy pierwsze egzemplarze odkryte zostały w grobie 3/14, który zawierał także pozostałości drewnianego wiaderka z żelaznymi obręczami, okucie brązowe, prawdopodobnie od drewnianej misy, oraz skorupki jajka. Pod względem antropologicznym grób 3/14 należał od osoby w wieku powyżej 45 lat o silnych cechach zarówno męskich, jak i kobiecych, z przewagą tych ostatnich. Dwa kabłączki skroniowe (jeden brązowy i jeden prawdopodobnie posrebrzany) zlokalizowane były po lewej stronie czaszki, a trzeci z kabłączków (brązowy) znaleziony

⁴ Zob. artykuł A. Agnew i H. Justus w niniejszym tomie.

⁵ Na obecnym etapie badań wszystkie zabytki są jeszcze przed konserwacją, a przedstawione zestawienie zrobione jest na podstawie obserwacji poczynionych w trakcie wykopalisk lub krótko po nich i ogranicza się głównie do wskazania lokalizacji przedmiotów w obrębie grobów. Szczegółowe opracowania materiału zabytkowego ukażą się w przyszłości, po wykonaniu niezbędnych badań specjalistycznych i analiz.

został w kretowinie bezpośrednio pod czaszką, stąd jego pierwotna lokalizacja jest nieznana.

Kolejne dwa kabłączki skroniowe znalezione zostały w grobie 12/15, jak dotąd najbogaciej wyposażonym pochówku na stanowisku, należącym do dziecka w wieku 7–11 lat. Oprócz kabłączków (wykonanych z brązu i zlokalizowanych po jednym z obu stron czaszki) grób zawierał czołko z metalowymi okuciami i fragmentami tkaniny, pierścionek metalowy, fragmenty co najmniej jednej obrączki szklanej, kolie z 60 paciorków ze szkła oraz nóż żelazny. Dwa kabłączki skroniowe, oba wykonane z brązu, po jednym w grobie, zostały także odsłonięte w ostatnim sezonie badań (groby kobiece nr 4/16 i 20/16).

W większości ozdoby te reprezentowały okazy z jednym esowato wygiętym uszkiem — typ III wg Musianowicz [1949, s. 135–140] — i odpowiadały odmianom A i B typu III wg Kóćki-Krenz [1993, s. 47–49].

Pierścionki metalowe i obrączka szklana

Dwa groby zawierały pierścionki metalowe — pierwszy taki przedmiot znaleziony został w południowej części jamy grobu kobiety (grób 9/15), przy której znaleziono także nóż żelazny i okucie metalowe. Drugi pierścionek zawinięty był prawdopodobnie w materiał organiczny (zachowały się szczątki tkaniny) i złożony na piersi zmarłego dziecka (grób 12/15), stanowiąc jeden z elementów jego bogatego zestawu ozdób. Oprócz pierścionka metalowego znajdowała się tam także obrączka szklana.

Paciorki

W kontekście wyposażenia grobowego na stanowisku znalezione zostało łącznie 116 koralików, z których większość tworzyła dwie kolie. Pierwsza odkryta została w grobie dziecka w wieku 2–5 lat (grób 5/14) i składała się z 43 koralików szklanych, siedmiu koralików z karneolu i pięciu z kryształu górskiego (łącznie 55 paciorków). Paciorki szklane miały głównie płasko-kulisty kształt i wykonane były z ciemnego (czarnego?) szkła ozdobionego z trzech stron żółtymi guzkami, natomiast koraliki z kamieni półszlachetnych były kształtu kulistego.

Druga z kolii była częścią bogatego wyposażenia grobowego wspomnianego już grobu dziecka nr 12/15. Kolię tę tworzyło 60 koralików szklanych, z których centralnym był niebieski paciorek prostopadłościenny zdobiony na każdej z czterech ścianek białym rombem. Pozostałe 59 sztuk to białe koraliki koliste i beczułkowate.

Ponadto pojedynczy kolisty koralik z karneolu znaleziony został luźno w zasyppisku wkopu grobowego kobiety w wieku 35–50 lat (grób 9/14), w okolicach jej nóg.

Być może do kategorii ozdób włączyć powinniśmy także pestkę, którą znaleziono pośród koralików ze szkła, karneolu i kryształu górskiego w grobie 5/14. Podobną funkcję elementu kolii przypisywano m.in. orzechom laskowym znalezionym

pomiędzy paciorkami szklanymi w grobie S16 w Bilczewie [GORCZYCA, SCHELLNER 2012, s. 83]. Przy okazji opisu tego znaleziska autor wspomina dyskusowaną już w literaturze tezę o możliwości uzupełniania kolii z paciorków przez pestki, orzechy laskowe czy drobne owoce [HENSEL 1987, s. 348; GORCZYCA, SCHELLNER 2012, s. 83].

*Monety*⁶

Do tej pory na cmentarzysku znaleziono sześć fragmentów monet wczesnośredniowiecznych i pochodziły one zarówno z grobów kobiecych, jak i męskich. Pierwszą z monet odkryto w stropowych partiach zasypiska wkopu grobu dorosłego mężczyzny (grób 14/15). Bezpośrednio przy tym szkieletcie nie znaleziono żadnych innych elementów wyposażenia. Kolejny fragment monety odsłonięto na zębach żuchwy w grobie innego dorosłego mężczyzny (grób 20/15), którego „na drogę w zaświaty” zaopatrzone również w nóż oraz gwóźdź. Na następny fragment monety natrafiono w grobie 21/15, dla którego, ze względu na bardzo zły stan zachowania kości i częściowe zniszczenie przez nowożytny obiekt, nie udało się określić płci ani dokładniejszego wieku. Tutaj moneta włożona była do prawej dłoni zmarłego. Znaleziono przy nim także nóż i drewniane wiaderko z żelaznymi obręczami. Również w dłoni, tym razem lewej, odkryta została moneta, którą włożono razem z dwoma nożami do grobu dorosłej kobiety (grób 5/16). Ostatnie dwa fragmenty monet znalezione zostały w grobie kobiety powyżej 50 lat (grób 20/16). Pierwszy fragment odsłonięto w pobliżu czaszki po prawej stronie, więc jest prawdopodobne, że pierwotnie znajdował się w ustach zmarłej. Druga z monet znaleziona została przy prawej nodze. W tym samym grobie znaleziono również kabłączek skroniowy, kołec kościany, gwóźdź żelazny, nieokreślony przedmiot metalowy oraz jajko.

Noże

Podobnie jak na innych cmentarzyskach wczesnośredniowiecznych także i w Gieczu noże stanowiły najczęściej wkładany do grobu przedmiot. Na 31 grobów zawierających jakiegokolwiek wyposażenie grobowe noże znalezione zostały przy 17 pochówkach (łącznie 20 sztuk). Przy kilku egzemplarzach w okolicach ostrza zachował się fragment pochewki skórzanej. Niekiedy noże stanowiły jedyny przedmiot włożony do grobu (pięć przypadków), częściej jednak towarzyszyły im inne elementy wyposażenia grobowego jak np. monety, biżuteria, wiaderka czy inne przedmioty żelazne. Zaobserwowano je zarówno w grobach kobiet (osiem noży) i mężczyzn (siedem noży), jak i dzieci (cztery noże); jeden z noży znaleziony był także w grobie dorosłej osoby, której płci nie można było określić. Umieszczano je najczęściej w okolicach dłoni (znajdowane były także przy kościach przedramienia lub przy kościach udowych), które to ułożenie było najpopularniejsze w wypadku

⁶ Podobnie jak pozostałe zabytki ze stanowiska 10 monety są jeszcze w trakcie opracowania i dopiero po przeprowadzeniu odpowiednich analiz będzie je można wykorzystać jako element datujący cmentarzysko.

grobowych — dwóch dotyczących grobów dorosłych kobiet i jednego grobu dziecięcego — znaleziono po dwa noże w jednym wkopie (groby nr 9/14, 17/16 i 20/16), przy czym w takich sytuacjach drugi z noży zlokalizowany był na obrzeżu jamy grobowej. Zależność umiejscowienia noża w zależności od płci zmarłej osoby była już dostrzeżona m.in. na cmentarzysku w Bilczewie czy Dziekanowicach, gdzie tłumaczono ją sposobem noszenia noży przez kobiety (noże zawieszane na szyi) oraz przez mężczyzn (przytroczone do pasa) [WRZESIŃSKI 2000, s. 119; GORCZYCA, SCHELLNER 2012, s. 101].

Wiaderka

Z badań cmentarzyska w Gieczu pochodzą cztery niewielkie wiaderka klepkowe okute żelaznymi obręczami, a w jednym przypadku w górnej części dodatkowo żelazną blachą. Wiaderka zlokalizowane były w południowo-wschodnich częściach wkopów grobowych, najczęściej w pobliżu stóp zmarłego, a w jednym wypadku (w grobie 16/16 o wschodniej orientacji czaszki) — przy jego głowie. Dwa z nich znalezione były w grobach kobiecych (nr 1/14 i 3/14), jedno w grobie męskim (wspomniany nr 16/16), a czwarte pochodzi z grobu o nieokreślonej płci (nr 21/15). Wiaderka w grobach interpretuje się najczęściej jako pojemniki na żywność, w którą zaopatrywano zmarłą osobę, a więc jako przejaw pogańskich praktyk często jeszcze spotykanych na cmentarzyskach wczesnośredniowiecznych [GORCZYCA, SCHELLNER 2012].

Jeszcze jeden z przedmiotów znalezionych na cmentarzysku potraktować można jako pozostałość pojemnika na żywność. W grobie dorosłej osoby (prawdopodobnie kobiety) nr 3/14, obok wiaderka, znaleziono okucie metalowe, którego kształt, sposób ułożenia oraz pozostałości drewna pomiędzy metalowymi elementami wskazują na okucie od drewnianej misy.

Pozostałe przedmioty

Podczas badań na cmentarzysku odkryto również inne przedmioty żelazne: w pięciu grobach znalezione zostały gwoździe (w liczbie sześciu), w dwóch — bliżej nieokreślone przedmioty żelazne, w jednym żelazny skobel, a w kolejnym żelazny kolec. Przedmioty te najczęściej towarzyszyły innym elementom wyposażenia jak nóż czy moneta, ale zdarzyło się także, że stanowiły jedyne wyposażenie zmarłego. W dwóch przypadkach (groby męskie nr 15/15 i 24/15) gwoździe znalezione w grobach, w których stwierdzono pozostałości drewnianych obstaw, mogły więc stanowić ślad po łączeniu elementów konstrukcyjnych obstawy. Bardziej prawdopodobne jest jednak, że wymienione tu przedmioty żelazne można wiązać z zabiegami apotropicznymi, opierającymi się na wierze w odstraszające złe moce właściwości żelaza. Cechy te potęgował zapewne fakt, że zarówno gwoździe, jak i skobel czy kolec były ostro zakończone.

Spośród przedmiotów codziennego użytku w grobach znalezione zostały ponadto trzy fragmenty grzebieni w postaci pojedynczych płytek zębatych (groby nr 10/16, 17/16 i 18/16, odpowiednio mężczyzny, dziecka i kobiety), dwa gliniane przęśliki (groby kobiece nr 1/15 i 12/16), ornamentowana oprawka z poroża (grób dziecięcy nr 1/16), dwa kolce kościane (grób dziecięcy nr 22/15 oraz grób kobiety nr 20/16), fragment kościanej łyżwy (grób dziecięcy nr 17/16) oraz okucie pochewki do noża (grób dziecięcy nr 5/15).

Chronologia stanowiska

Na podstawie elementów wyposażenia grobów, do których analogie można znaleźć na większości cmentarzysk wczesnośredniowiecznych Wielkopolski, wstępnie chronologię cmentarzyska określono w szerokich ramach czasowych na okres od XI do XIII wieku. Zostanie ona zapewne uściślona po przeprowadzeniu badań specjalistycznych oraz po szczegółowej analizie zabytków.

Podsumowanie

Cmentarzysko w Gieczu (stan. 10) jest cmentarzyskiem szkieletowym równoczesnym z grodem w Gieczu i założoną u jego podnóża nekropolą (stan. 4). Na obecnym etapie badań przypuszcza się, że było to miejsce grzebalne przeznaczone dla mieszkańców jednej z osad założonych w pobliżu grodu i zarejestrowanych już podczas badań powierzchniowych profesora Józefa Kostrzewskiego.

Nie można jeszcze zbyt wiele powiedzieć na temat zasięgu cmentarzyska. Sondáže przeprowadzone podczas badań w 2015 roku sugerują jednak, że dotychczasowe badania koncentrowały się w północno-zachodniej partii stanowiska. Koresponduje to z naturalną rzeźbą terenu, gdyż zarówno w kierunku północnym, jak i zachodnim następuje łagodny, jednakże dosyć wyraźny spadek wysokości względnej. Ponadto pewnych przesłanek dotyczących zasięgu cmentarzyska dostarczają nam fragmenty luźnych kości ludzkich znajdujące na powierzchni pól ornych, które od terenu, gdzie obecnie prowadzone są badania, z jednej strony oddziela droga, a z drugiej — miedza. Wyklucza to możliwość przemieszczenia materiału kostnego na skutek orki. Na takie skupiska kości ludzkich natrafiono ok. 20 m w kierunku południowym od wykopu nr 1, po drugiej stronie drogi łączącej Grodziszczko z Biskupicami, a także ok. 70 m od wykopu 1, na polu sąsiadującym z cmentarzyskiem od strony południowo-zachodniej. Zweryfikowanie tych przypuszczeń, jak również bliższe określenie chronologii cmentarzyska, jego relacji z osadą, rozplanowanie oraz rozpoznanie zastosowanych na nim konstrukcji drewnianych i reguł grzebania zmarłych wymagają dodatkowych prac wykopaliskowych, szczegółowej analizy i dalszych badań porównawczych i są celem realizowanego obecnie projektu badawczego.

Tabela 1. Giecz, stan. 10, woj. wielkopolskie. Zestawienie grobów i ich wyposażenia
 Table 1. Giecz, site 10, Wielkopolska Province. Graves and grave goods

Lp.	nr grobu	wykop	orientacja	płeć*	wiek	Wyposażenie
1.	1/14	1	W-E	K	40–50 lat (<i>maturus</i>)	1. wiaderko drewniane z żelaznymi obręczami
2.	2/14	1, 1A	W-E	M	30–40 lat (<i>maturus</i>)	1. nóż żelazny
3.	3/14	1, 1B	W-E	K?	powyżej 45 lat (<i>maturus-senilis</i>)	1. trzy kabłączki skroniowe, brązowe, w tym jeden posrebrzany 2. wiaderko drewniane z żelaznymi obręczami 3. okucie brązowe 4. jajko (zachowane skupisko skorupki)
4.	4/14	1, 1A	E-W	—	1–3 lata (<i>infans I</i>)	—
5.	5/14	1	NW-SE	—	2–5 lat (<i>infans I</i>)	1. kolia z: 43 koralików szklanych siedmiu koralików z karneolu pięciu koralików z kryształu górskiego jednej pestki
6.	6/14	1A, 1C	S-N	—	0–6 mies. (<i>infans I</i>)	—
7.	7/14	1	NW-SE	—	0–3 mies. (<i>infans I</i>)	—
8.	8/14	1A, 1E	E-W	—	32–40 tydz. ciąży (<i>fetus/infans I</i>)	—
9.	9/14	1A, 2, 2C	W-E	K	35–50 lat (<i>maturus</i>)	1. nóż żelazny nr 1 2. nóż żelazny nr 2 3. koralik z karneolu
10.	10/14	1	W-E	M	35–45 lat (<i>maturus</i>)	—
11.	11/14	1, 1A	—	—	38–40 tydz. ciąży (<i>fetus/infans I</i>)	—
12.	1/15	W1, W1A	W-E	K	25–35 lat (<i>adultus</i>)	1. przęślik gliniany 2. ozdoba (aplikacja?) metalowa
13.	2/15	N1, N1A	W-E	K	35–50 lat (<i>maturus</i>)	1. nóż żelazny
14.	3/15	S2	NW-SE	—	3–5 lat (<i>infans I</i>)	—
15.	4/15	S1, S2, S1A	W-E	M?	20–50 lat (<i>adultus-maturus</i>)	1. nieokreślony przedmiot żelazny
16.	5/15	S1, S2, S1B	W-E	—	3,5–5,5 lat (<i>infans I</i>)	1. brązowe okucie pochewki do noża
17.	6/15	2, E1, E1A	W-E	K	30–50 lat (<i>maturus</i>)	1. skobel żelazny 2. nóż żelazny
18.	7/15	2, E1	W-E	K	35–45 lat (<i>maturus-senilis</i>)	—
19.	8/15	E1, E1B	NW-SE	—	7–11 lat (<i>infans II</i>)	1. nóż żelazny 2. gwóźdź żelazny 3. blaszka żelazna

Lp.	nr grobu	wykop	orientacja	pleć*	wiek	Wyposażenie
20.	9/15	2, 2B	W-E	K	35-50 lat (<i>maturus-senilis</i>)	1. nóż żelazny 2. obrączka metalowa 3. okucie żelazne
21.	10/15	2	W-E	—	6-12 mies. (<i>infans I</i>)	—
22.	11/15	E2	E-W	—	0-6 mies. (<i>infans I</i>)	—
23.	12/15	E2	NW-SE	—	7-11 lat (<i>infans II</i>)	1. nóż żelazny 2. metalowe okucia czółka 3. dwa kabłączki skroniowe z brązu 4. obrączka metalowa 5. kolia z 60 koralików szklanych 6. obrączka szklana
24.	13/15	2A, N1A	NW-SE	M	35-45 lat (<i>maturus</i>)	—
25.	14/15	2	W-E	M	35-45 lat (<i>maturus</i>)	1. moneta
26.	15/15	2, 2C	W-E	M	17-22 lata (<i>juwenis II-adultus</i>)	1. nóż żelazny 2. dwa gwoździe żelazne
27.	16/15	2, 2C	W-E	—	3-5 lat (<i>infans I</i>)	—
28.	17/15	E1, E1A	SW-NE	—	3-5 lat (<i>infans I</i>)	—
29.	18/15	2, 2C, 2D	W-E	M	16-20 lat (<i>juwenis II</i>)	—
30.	19/15	E2, E2A	W-E	M	30-40 lat (<i>adultus-maturus</i>)	1. drucik brązowy
31.	20/15	E2A	W-E	M	30-45 lat (<i>adultus-maturus</i>)	1. nóż żelazny 2. moneta 3. gwoździe żelazny
32.	21/15	E1	W-E	—	nieokreślony (<i>juwenis II-senilis</i>)	1. nóż żelazny 2. moneta 3. wiaderko drewniane z żelaznymi obręczami 4. blaszka żelazna
33.	22/15	S3, S3A	W-E	—	4-8 lat (<i>infans II</i>)	1. kolec kościany
34.	23/15	S3A, S3B	NW-SE	K	45-55 lat (<i>maturus-senilis</i>)	—
35.	24/15	S3, S3C	—	M	30-45 lat (<i>adultus-maturus</i>)	1. gwoździe żelazny
36.	1/16	3A	W-E	—	2-4 lata (<i>infans I</i>)	1. ornamentowana oprawka z poroża
37.	2/16	3A	W-E	—	1,5-6 mies. (<i>infans I</i>)	—
38.	3/16	3C	E-W	—	6-10 lat (<i>infans II</i>)	—
39.	4/16	3A	W-E	K	45-60 lat (<i>maturus-senilis</i>)	1. kabłączek skroniowy z brązu
40.	5/16	3A	W-E	K	22-49 lat (<i>adultus-maturus</i>)	1. nóż żelazny nr 1 2. nóż żelazny nr 2 3. moneta

Lp.	nr grobu	wykop	orientacja	płeć*	wiek	Wyposażenie
41.	6/16	3A	N-S	—	0–12 mies. (<i>infans I</i>)	1. nieokreślony przedmiot żelazny
42.	7/16	3C	W-E	—	0–12 mies. (<i>infans I</i>)	—
43.	8/16	3C	—	—	6–12 mies. (<i>infans I</i>)	—
44.	9/16	3A, 3A1	W-E	—	<i>infans I</i>	—
45.	10/16	3C	W-E	M	45–60 lat (<i>maturus-senilis</i>)	1. nóż żelazny 2. kolec żelazny 3. płytką zębata kościanego grzebień
46.	11/16	3A	—	—	38–40 tydz. ciąży (<i>fetus/infans I</i>)	—
47.	12/16	3A, 3A2	W-E	K	45–60 lat (<i>maturus-senilis</i>)	1. nóż żelazny 2. przęślik gliniany
48.	13/16	3A	W-E	M	powyżej 50 lat (<i>maturus-senilis</i>)	1. nóż żelazny
49.	14/16	3C	W-E	M	30–50 lat (<i>adultus-maturus</i>)	1. nóż żelazny 2. nieokreślony przedmiot żelazny
50.	15/16	3A	—	—	6–12 mies. (<i>infans I</i>)	—
51.	16/16	3C	E-W	M	25–35 lat (<i>adultus-maturus</i>)	1. nóż żelazny 2. wiaderko drewniane z żelaznymi obręczami, częściowo okute blachą 3. nieokreślony przedmiot brązowy
52.	17/16	3A	W-E	—	4–6 lat (<i>infans I</i>)	1. nóż żelazny nr 1 2. nóż żelazny nr 2 3. płytką zębata kościanego grzebień 4. łyżwa kościana
53.	18/16	S1	E-W	K	powyżej 50 lat (<i>senilis</i>)	1. płytką zębata kościanego grzebień
54.	19/16	3C	—	—	0–6 mies. (<i>infans I</i>)	—
55.	20/16	S1	W-E	K	powyżej 50 lat (<i>senilis</i>)	1. kabłączek skroniowy z brązu 2. moneta nr 1 3. moneta nr 2 4. jajko (zachowane skupisko skorupki) 5. kolec kościany 6. gwóźdź żelazny 7. nieokreślony przedmiot metalowy

* Określenia płci i wieku są autorstwem dr Amandy Agnew i dr Hedy Justus z Uniwersytetu Stanowego w Ohio.

Bibliografia

- CHUDZIAK W.
2010 Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe w Kałdusie (stanowisko 4), Toruń.
- GARDEŁA L., KAJKOWSKI K.
2014 Groby podwójne w Polsce wczesnośredniowiecznej. Próba rewaluacji, AAL, nr 60, s. 103–120.
- GORCZYCA K., SCHELLNER K.
2012 Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Bilczewie, pow. Konin. Archeologiczne badania ratownicze na terenie odkrywki „Drzewce” KWB Konin, Konin.
- HENSEL W.
1987 Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna, Warszawa.
- INDYCKA E.
2000 Z badań nad cmentarzyskami gieckiego kompleksu osadniczego, SL, t. 6, s. 69–90.
- INDYCKA E.
2005 Wczesnośredniowieczne cmentarzysko w Gieczu, stan. 4, woj. wielkopolskie — dotychczasowe wyniki badań, SL, t. 8, s. 175–196.
- KARA M.
2016 Organizacja przestrzeni grzebalnej, rytuał i obrządek pogrzebowy [w:] Bodzia. Elitarny cmentarz z początków państwa polskiego, red. A. Buko, Warszawa, s. 329–381.
- KÓČKA-KRENN H.
1993 Bizuteria północno-zachodniosłowiańska we wczesnym średniowieczu, Poznań.
- KRYSZTOFIAK T.
2009 Giecz. Gródek przedpaństwowy — wczesnopiastowski gród centralny — ośrodek kasztelański [w:] *Custodia Memoriae*. Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy — XL lat istnienia (1969–2009), red. A.M. Wyrwa, BSL, t. 14, seria C, t. 2, Lednica, s. 111–139.
- KRZYSZOWSKI A.
1992 Wstępne wyniki badań na wczesnośredniowiecznym cmentarzysku szkieletowym z X/XI–XI wieku w miejscowości Sowinki, gm. Mosina, woj. poznańskie, stanowisko 23A, WSA, t. 1, s. 83–102.
- MUSIANOWICZ K.
1949 Kabłączki skroniowe — próba typologii i chronologii, ŚW, t. 20, s. 115–232.
- PAWŁAK P.
1998 Wczesnośredniowieczne cmentarzysko „szkieletowe” w Poznaniu-Śródcie w świetle badań w 1994 roku, SLA, t. 39, s. 215–282.

SAWICKI T.

2008 Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe w Daniszewie pod Kołem, woj. wielkopolskie, SLA, t. 49, s. 164–165.

SIKORA J., TRZCIŃSKI Ł.

2011 Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe w Ostrowitem, gm. Chojnice (2008–2009), XVII Sesja Pomorzoznawcza, vol. 1, Od epoki kamienia do wczesnego średniowiecza, red. M. Fudziński, H. Paner, Gdańsk, s. 425–449.

WRZESIŃSKA A., WRZESIŃSKI J.

2000 Pochówki dzieci we wczesnym średniowieczu na przykładzie cmentarzyska w Dziekanowicach, SL, t. 6, s. 142–158.

WRZESIŃSKA A., WRZESIŃSKI J.

2002 Z problematyki węgla drzewnych w jamach grobowych — częstość występowania węgla drzewnych w grobach wczesnośredniowiecznego cmentarzyska „Mały Skansen”, SL, t. 7, s. 143–159.

WRZESIŃSKI J.

2000 Noże żelazne w grobach na wczesnośredniowiecznym cmentarzysku w Dziekanowicach, SL, t. 6, s. 91–124.

ZOLL-ADAMIKOWA H.

1966 Wczesnośredniowieczne cmentarzyska szkieletowe Małopolski, cz. 2: Analiza, Wrocław.

ZOLL-ADAMIKOWA H.

1995 Modele recepcji rytuału szkieletowego u Słowian wschodnich i zachodnich, ŚW, t. 40, s. 174–184.

Early medieval cemetery in Giecz, site. 10. Preliminary research results

Summary

Discovered in 2013, the inhumation cemetery in Giecz, site 10, is the fourth funeral site related to the early medieval settlement complex that developed around one of the principal stronghold centres of the first Piast site. The cemetery is located about 500m north-west of the stronghold, near an early medieval settlement discovered during surface research in 1928.

During three excavation seasons (2014–2016), 55 burials and several dozen settlement features from the period preceding the establishment of the cemetery were discovered and excavated at the site. In general, the graves were oriented along an east-west axis, forming a row system characteristic of early medieval cemeteries. The burial pits were distinct, mostly rectangular, with rounded corners, of varying dimensions. In a few cases, traces of wood were observed. These were interpreted as a formwork or a wooden construction framing the grave or a specific widening of a burial pit suggesting a remnant of the bier.

The deceased were placed in an extended supine position, their heads mostly to the west, with arms folded along the body or on the pelvis. These rules were not always respected in

the case of the graves of small children, but also several adults were positioned differently in graves (with the head facing east, flexed on the side or with the hand on the abdomen or the chest). Most of the burials were single, but a double grave was also discovered, in which a small child was later interred into in the grave of an adult woman.

Grave goods were recovered from 31 burials. They were mainly everyday items (knives, buckets with iron rings, spindles or fragments of combs), coins and ornaments, among which noteworthy are two necklaces consisting of glass beads and semi-precious stones found in children's graves. A very preliminary analysis of the grave goods (the excavated artefacts have not yet been subject to conservation) suggests that the cemetery functioned between the eleventh and the thirteenth centuries.

Excavations at Giecz, site 10, are going to be continued under a research programme implemented by the Archaeological Reserve in Giecz in cooperation with the Slavia Foundation.